

Міністерство освіти і науки України
Український католицький університет
Факультет суспільних наук

Кафедра соціології

Дипломна робота на тему:
Стереотипи щодо ролей батька та матері в сучасній Україні

Виконала студентка 4 курсу
бакалаврату за спеціальністю
«Соціологія», групи – ССО-18Б
Боханова Діана Олегівна

Науковий керівник:
к. с. н. Зайцева-Чіпак Наталія

Львів 2022

Зміст

<i>Вступ</i>	3
<i>Розділ I Теоретико-методологічні основи дослідження соціальних практик батьківства та материнства</i>	6
1.1 Теоретична інтерпретація понять «батьківство», «материнство» у соціогуманітарних науках	6
1.2 Феномен соціальних практик батьківства та материнства у сучасному соціологічному дискурсі	9
1.3 Стереотипи щодо батьківсько-материнських ролей крізь призму соціологічного дискурсу.....	13
<i>Висновки з Розділу I</i>	18
<i>Розділ II. Дослідження актуальності стереотипів щодо батьківства та материнства у сучасній Україні</i>	20
2.1 Методологічна частина	20
2.2 Емпірична частина	22
<i>Висновки з Розділу II</i>	30
<i>Висновки</i>	32
<i>Список джерел і наукової літератури</i>	35

Вступ

У дипломній роботі досліджується представленість стереотипів щодо ролей батька та матері в сучасній Україні. Для більш детального та якісного аналізу акцент спрямовано тільки на стереотипи, які сформувалися під впливом цінностей патріархальної сім'ї.

Актуальність теми дослідження.

У постіндустріальному суспільстві соціальні інститути кардинально трансформуються, у тому числі й інститут сім'ї. Сім'я є багатофункціональною та об'єднує в собі інші соціальні інститути: інститут шлюбу, інститут батьківства, інститут спорідненості. Всі вони як взаємодіють між собою, так і існують автономно, тому необхідно досліджувати ці явища з різних сторін.

Батьківство, як і сім'я, є об'єктом вивчення багатьох наук. Саме батьківство забезпечує основні функції сім'ї: народження, утримання, соціалізацію дітей.

Батьківство/материнство як соціальний інститут піддаються впливу різноманітних суспільних процесів, що пояснюють їх трансформацію. На заміну традиційному патріархальному батьківству приходить сучасне нове батьківство. Проте незважаючи на усі зміни, у суспільстві завжди існували певні стереотипи щодо ролей батька та матері, які сформувалися під впливом патріархальних цінностей. Ці стереотипи впливають на прояви батьківства/материнства, поведінку батьків та формують соціально-психологічний клімат у сім'ї. Тому важливо дізнатися, чи все ще залишаються представленими такі стереотипи в рольовій моделі нового батьківства, чи більшість з них уже відходять у минуле.

Мета дослідження: з'ясувати представленість патріархальних стереотипів щодо ролей батька та матері в сучасній Україні.

Завдання:

1. Здійснити теоретичну інтерпретацію понять «батьківство», «материнство» у соціогуманітарних науках.

2. Розглянути специфіку вивчення феномену соціальних практик батьківства та материнства у рамках соціологічного дискурсу.
3. Розглянути поняття стереотипів щодо батьківсько-материнських ролей крізь призму соціологічного дискурсу.
4. Дослідити, чи є представленими стереотипи, що сформувалися під впливом цінностей патріархальної сім'ї у рольовій моделі нового батьківства.

Об'єкт за критерієм носія проблеми: батьки та матері в Україні.

Об'єкт за критерієм загальної проблеми: патріархальні стереотипи щодо ролей батька та матері.

Предмет: представленість патріархальних стереотипів щодо батьківсько-материнських ролей.

Теоретико-методологічні засади дослідження:

Дослідження розроблено на основі інтеграційних парадигм (теорія структурації та конструктивістський структуралізм). З точки зору даних парадигм, батьківство та материнство постають як сукупність соціальних практик, які формуються під впливом об'єктивних структур та суб'єктивних факторів.

Метод збору інформації – напівструктуроване глибинне інтерв'ю за допомогою гайду з переліком обов'язкових питань для обговорення. Інтерв'ю фіксується за допомогою обладнання для аудіозапису, після чого записи транскрибуються.

Гіпотези:

1. Патріархальні стереотипи усе ще значною мірою представлені в рольовій моделі нового батьківства. Разом з тим рольові моделі батька та матері поступово модернізуються.
2. Окремі стереотипи все ще мають сильні позиції (наприклад, батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю; жінка повинна організувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків; у декрет

повинна йти матір, а не батько), інші втрачають вплив (наприклад, за виховання дітей повинна бути відповідальна мати; жінка не може поєднати хороше материнство та професійну самореалізацію; чоловік повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми; батько повинен відповідати стандартам маскулінності).

3. Таким чином, ролі батьків поступово трансформуються, від патріархальної моделі сім'ї до моделі нового батьківства.

Емпірична база: 4 напівструктурованих глибинних інтерв'ю.

Структура роботи.

Дипломна робота складається з вступу, 2 розділів, висновків, списку джерел і наукової літератури, який налічує 28 позицій. Кількість сторінок основного тексту – 32.

Розділ I Теоретико-методологічні основи дослідження соціальних практик батьківства та материнства

1.1 Теоретична інтерпретація понять «батьківство», «материнство» у соціогуманітарних науках

У суспільстві функціонує безліч соціальних спільнот, проте одна з найпоширеніших соціальних організацій, з якою пов'язане життя кожної людини – це сім'я.

Соціолог А. Антонов розглядає сім'ю як комплексний інститут, який об'єднує три окремі інститути – інститут шлюбу, інститут спорідненості та інститут батьківства. Усі вони безпосередньо переплітаються, проте можуть існувати автономно. У даній роботі детальніше розглядається саме інститут батьківства.

Інститут батьківства включає та упорядковує стосунки між батьками й дітьми, батьками й суспільством, визначаючи в першу чергу права та обов'язки батьків з виховання дітей [20, с.22].

Батьківство є галуззю дослідження багатьох наук: психології, історії, соціології тощо. Це свідчить про важливість даного феномену.

Батьківство/материнство активно вивчається психологами. У своїх працях дану тему розглядають Дж. Ш. Болен, В. Н. Дружинін, А. Міллер, Є. О. Брага, Р. В. Овчарова та інші. Психологи вивчають виховний процес, взаємовідносини між батьками та дітьми.

Загалом, якщо згадувати про модель батьківства в контексті минулого, то вона була патріархальною. Чоловік був головним та його основною метою було матеріальне забезпечення власної сім'ї. У даній моделі емоційний контакт з дітьми забезпечувала матір, а батько залишався порівняно відстороненим. Це свідчить про те, що все-таки біологічна роль батька у таких сім'ях була більш пріоритетною.

Психологи торкаються у своїх працях теми патріархату. Є. О. Брага згадує про культури, які й досі дотримуються даної моделі. У патріархальній

культури народження хлопчика задовольняє потребу батька в синові. Ніхто не зважає на те, що дитина народжується зі своїми здібностями, талантами, недоліками та матиме власні бажання, життєві цілі [4, с. 352-353].

Дж. Ш. Болен у своїй роботі «Боги в кожному чоловікові» демонструє, що патріархальні цінності мають місце і в сучасному світі. Дослідниця описує патріархат як культуру, що заохочує батьків ставити власний успіх та амбіції вище любові до власної дитини [3].

Сучасний психоаналітик А. Міллер у своїх працях також висловлює думку щодо патріархальної моделі сім'ї. Батьки приписують дітям низькі мотиви, які можна виправити тільки суворими методами виховання. Цим вони виправдовують своє жорстоке поводження. Така модель поведінки часто передається з покоління в покоління, коли один з подружжя у свій час не отримав достатньо батьківської турботи та любові [16].

Впродовж ХХ століття відбулися важливі економічні, демографічні та соціокультурні зміни, які заклали характер соціальних практик батьківства та материнства в сучасному суспільстві. В. Н. Дружинін у своїх працях згадує про появу терміну «нове батьківство», який пов'язаний з тогочасною зміною статусу жінки в суспільстві, жіночої рівноправності та їх залученням до професійної роботи. [8, с.4].

Р. В. Овчарова описує сучасну модель батьківства таким чином, що батько відповідає за сімейне благополуччя, захист, але в родині домінує мати. Чоловік є авторитетом для дітей, проте в сім'ї жінка є фактично «головою» [18].

У працях даних психологів добре простежується трансформація взаємовідносин батьків з їх дітьми. Стає зрозуміло, що часто батьки переносять власний досвід на стосунки зі своїми дітьми. Проте не вистачає аналізу формування практик батьківства/материнства під впливом соціокультурних явищ.

Батьківство/материнство також досліджують історики. При розгляді даної теми дослідники підкреслюють важливість вивчати

батьківство/материнство не тільки як соціальний феномен, але й як ідеологему, що змінюється відповідно до суспільної свідомості, культури тощо [17].

Н. Л. Пушкарьова висовує думку про те, що історикам при розгляді батьківства/материнства варто звертатися до філософських, психологічних та соціологічних концепцій [17].

Авторка пояснює, чому для цього потрібні дані концепції на прикладі материнства. Інтерес до його історії народжений появою в 70-80 роках історичної фемінології. Нові підходи до філософського і соціопсихологічного аналізу материнства, які демонструють феміністки в епоху постструктуралізму та постмодерну дозволяють історикам-фемінологам ставити багато питань, які «виходять» далеко за межі теми та є серйозним кроком на шляху вивчення суспільних проблем. Наприклад, німецька деконструктивістка К. Браун аналізує проблеми «штучної реальності». Йдеться про існування та моделювання ідеологічно прийнятного способу матері, який базується на інформації про якусь «абстрактну» матір, яка є узагальненням досвіду конкретних окремих матерів, їх повсякденних практик [17, с.15].

Батьківство також є однією з галузей дослідження соціологів. Для вивчення цього феномену використовується культурний, біосоціальний та інші підходи. Найкращим підходом у ХХ столітті вважався біосоціальний. За допомогою даного підходу вивчалось, як соціальне середовище впливає на формування норм для батьків та матерів [26, с.177].

Одним з перших дослідників батьківства як соціокультурного феномену є А. Антонов. Дослідник вивчає питання формування батьківства під впливом суспільства. У своїх працях А. Антонов розглядає як соціальне регулювання народжуваності, так і соціальне управління – систему цілеспрямованої дії з боку державних органів на репродуктивну мотивацію сім'ї, спрямованість, матеріальне і моральне стимулювання народжуваності в рамках демографічної політики [2].

Також до одних із перших дослідників батьківства як соціокультурного феномену належить І. Кон. Його особливо відомою працею в даному напрямку вважається «Дитина та суспільство» 1988 року. Він ставить собі питання про походження даного явища та про те, як батьківство та материнство взаємодіють між собою. І. Кон аналізує тогочасні виховні практики процесу соціалізації дітей [13].

Серед сучасних дослідників активно досліджує материнство соціологиня О. Стрельник. У своїх працях описує соціальне конструювання материнства. Біологічне та соціальне в батьківстві відокремлюється одне від одного завдяки прогресу репродуктивних технологій. Батьківство та материнство перетворюються на практику, що передбачає наявність особливих знань, компетенцій, умінь [23, с.260-261].

Ще однією з сучасних представниць біосоціального підходу є Т. Гурко. Вона говорить про те, що поняття «батьківство» набуває ширшого розуміння, оскільки збільшується кількість батьківських статусів. Поняття «біологічні батьки» є досить неоднозначним через появу прийомних батьків, сурогатних матерів тощо. Також Т. Гурко вивчає трансформацію батьківства, його відділення від біологічної та сексуальної основ [6].

Раніше дослідники розглядали батьківство/материнство в першу чергу з точки зору біології. У ХХ столітті почали відділяти батьківство/материнство від інституту шлюбу та активно вивчати його як окремий інститут. На даному етапі батьківство/материнство досліджують як аспект, який формується під впливом багатьох сучасних соціальних чинників.

1.2 Феномен соціальних практик батьківства та материнства у сучасному соціологічному дискурсі

Сьогодні дослідники приділяють велику увагу вивченню феномена батьківства та материнства.

Представники соціального реалізму або «об'єктивізму» (серед них О. Конт, Е. Дюркгайм, Г. Спенсер) вважають, що суспільство домінує над

індивідами. У соціальній дійсності існують об'єктивні закономірності, які діють незалежно від волі та свідомості людей, підпорядковуючи собі поведінку окремих індивідів та колективів [10]. З позицій соціального реалізму батьківство та материнство постають як соціальний інститут, який виступає в ролі примусової сили і здійснює безперервний соціальний контроль над тим, чи відповідає поведінка людини нормам і цінностям, що переважають в соціумі [9, с.1].

Прихильники соціального номіналізму або «суб'єктивізму» (М. Вебер, Г. Зіммель) навпаки вважають, що індивіди та їх дії є реальними. Номіналісти стверджують, що в соціальній дійсності немає нічого понад те, що можна виявити в окремих індивідів. Знання властивостей окремих людей, їх цілей, мотивів, ціннісних орієнтацій є достатнім для наукового пізнання суспільства [10]. З позицій соціального номіналізму батьківство та материнство постає як різноманіття соціальних дій чоловіків/жінок стосовно членів своєї сім'ї. Ці дії визначаються цілями суб'єкта, що діє [9, с.1].

Окреслені методологічні принципи є протилежними та можуть привести до різних результатів. За допомогою теорії структурації Е. Гідденса і конструктивістського структуралізму П. Бурдьє можна зняти протиставлення дії та структури.

Теорія структурації описує взаємодію структур і соціальної дії. Е. Гідденс вважає, що актори не тільки відтворюють структури, але й виробляють та змінюють їх. Структура впливає на поведінку людей завдяки знанню про суспільство, яким вони володіють. Люди здійснюють раціоналізацію своїх дій, тобто визначають процедури дій на основі співвідношення цілей і засобів. Також індивіди контролюють свою поведінку через постійний моніторинг дій [7].

Структура і дія не можуть існувати незалежно один від одного. «Соціальні структури зумовлюють характер індивідуальних дій, а дії – характер соціальних структур, тому що агенти переслідують власні цілі, тобто

використовують ті правила і ресурси, які дозволяють реалізувати індивідуальні інтереси» [9, с. 2].

З точки зору теорії структурації соціальні практики батьківства та материнства формуються під впливом певних норм, що переважають у суспільстві. Батьки опираються на певні ролі, які вже були закладені до них. Соціальні практики батьків та матерів проходять декілька етапів:

- мотивація – усвідомлені та неусвідомлені бажання, які стимулюють батьків до дій;
- раціоналізація – у багатьох випадках дії від початку здійснюються рутинно;
- моніторинг – постійне відстежування батьками власних дій, дій інших батьків тощо.

У свою чергу, соціальні структури відтворюються завдяки соціальним діям батьків. Тобто, можна зробити висновок, що структура впливає на батьків, а ті своїми діями і творять саму структуру.

Теорія структурації пояснює, як дії та структури взаємодіють між собою. Проте вона не пояснює такі ситуації взаємодії, коли індивіди не здійснюють моніторинг і сприймають ситуації по-різному через неоднаковий життєвий досвід, виховання тощо [20, с.69].

Дана проблема вирішується П. Бурдьє в конструктивістському структуралізмі. Бурдьє прагнув подолати розбіжність між повністю залежним від об'єктивних соціальних структур актором та повністю вільним і раціональним «актором-творцем». Конструктивістський структуралізм заснований на уявленні, що в суспільстві є об'єктивні структури, які існують незалежно від свідомості та волі людей і здатні детермінувати їх прагнення та дії. Самі структури відтворюються соціальними практиками та діями акторів [5].

Під практикою Бурдьє розуміє все те, що соціальний агент робить сам і з чим він зустрічається в соціальному світі. «Практика не може бути зведена

ні до об'єктивного цілеспрямованого перетворення соціального світу, ні до суб'єктивного досвіду свідомості, а є дійсним здійсненням (об'єктивних і суб'єктивних) соціальних структур» [28, с. 551-552].

Бурдьє вважає, що індивіди діють відповідно до капіталу, яким вони володіють. Він виділяє культурний, соціальний, економічний та символічний форми капіталу [5].

З позицій конструктивістського структуралізму соціальні практики батьківства та материнства також формуються під впливом певних суспільних норм і соціальні структури відтворюються соціальними практиками батьків. Проте соціальні практики батьків та матерів залежать також від капіталу, яким вони володіють.

Дані парадигми надають найбільш адекватний аналіз батьківства як соціального явища. Батьківство та материнство постають як сукупність різноманітних соціальних практик, формуються під впливом об'єктивних структур та суб'єктивних факторів (характер, виховання і тд). Соціально-економічні умови, політична система, культура певним чином відбиваються у свідомості суб'єктів і формують систему мотивуючих структур. Практики впливають на об'єктивну дійсність та змінюють її. Ці зміни є результатом не тільки навмисних дій акторів, а й ненавмисних, тобто індивід отримує не тільки очікувані наслідки своїх дій, але й неочікувані. «Практики батьківства та материнства є похідними від соціальних функцій батька й матері, які реалізуються у сфері родинних та сімейних відносин. Даний тип соціальних відносин формується між членами сім'ї, будується на відкритій взаємодії, солідарних зв'язках та довірі» [9, с. 3].

У науковій літературі існують різні варіанти соціальних функцій сім'ї. Типологічний аналіз сімейних функцій дозволяє виділити три їх основні групи: кількісне відтворення сім'ї, якісне відтворення сім'ї, відтворення умов існування [25, с. 316].

Згідно з цією типологією можна виділити три основні групи діяльності батьків. Перша група буде пов'язана з репродуктивною функцією, друга зі статусною функцією та функцією соціалізації, третя – господарсько-побутова.

В рамках названих функцій виділяють наступні практики:

- репродуктивна функція – репродуктивні практики;
- статусна функція – практики збереження, зміцнення роду, узгодження інтересів сім'ї з громадськими інтересами;
- функція інкультурації та соціалізації – практики навчання членів сім'ї культурних і соціальних ролей;
- господарсько-побутова функція – практики матеріального забезпечення життя та побуту родини [9, с. 4].

Отже, в рамках соціальної структури того чи іншого суспільства існують певні стандарти (культурні, політичні, суспільні ідеали), які настановлюють батьків та матерів на певні дії. Проте не варто забувати, що разом з цим існують їх індивідуальні дії, які залежать від їх статусного/рольового набору.

1.3 Стереотипи щодо батьківсько-материнських ролей крізь призму соціологічного дискурсу

Мертон зробив важливий вклад в розуміння виконання індивідами їх соціальних ролей. При аналізі поведінки людини в соціальній структурі, він вводить поняття «набір ролей» для того, щоб підкреслити різноманітність поведінки індивіда [15, с. 455]. Згідно до соціологічної традиції, представленій Ральфом Лінтоном, поняття соціальної ролі відноситься до поведінки носіїв соціального статусу, орієнтованої на сприйняття з боку суспільства. Теорія набору ролей виходить із тієї ідеї, що кожен соціальний статус має на увазі не єдину пов'язану з ним роль, а сукупність ролей [15, с. 67]. Батьки – це певний статус, якому характерна певна рольова модель. Тобто батьки грають роль не тільки батька/матері, чий статус знаходиться в певному відношенні до статусу їх дітей, а й комплекс інших ролей, пов'язаних з іншими людьми в цій системі:

інші батьки, бабусі/дідуся, вихователі в дитячому садку, няні, вчителі, лікарі і тд.

Соціальна роль як одиниця соціальної структури є багатовимірною комбінацією трьох рівнів – ідеального, нормативного і непевного.

Ідеальний рівень містить набір переконань, поглядів, життєвих принципів, характерних для певної групи, які виступають в якості своєрідних соціокультурних еталонів. Якщо говорити саме про батьківсько-материнські ролі, то це виховання дітей, яке вважається еталонним для даного суспільства. Це відповідальність за фізичне та ментальне здоров'я дітей; надання їм відповідних умов для проживання; забезпечення освіти; виховання дітей з наданням свободи з безпечними кордонами тощо.

Нормативний рівень – це набір соціальних очікувань щодо поведінки індивіда, реалізація якого забезпечується за допомогою соціального контролю. До прикладу, батьки повинні забезпечити дитині такий рівень життя, щоб їх не позбавили батьківських прав. Якщо батьки не дбають про фізичне здоров'я дітей, не надають їм належних умов для проживання, то це є підставою для позбавлення батьківських прав.

Непевний рівень пов'язаний з конкретною індивідуальною поведінкою, що визначаються не одним, а цілим комплексом соціальних статусів, якими володіє людина. Наприклад, якщо батьки або один з батьків працюють на посаді, яка потребує строгості, то вони можуть переносити це і на виховання дітей.

Отже, виконання соціальної ролі батьків має три виміри: ідеальний, нормативний та непевний. Неузгодженість між ними призводить до нових варіантів її виконання [9, с.5-6].

На фоні певного уявлення про еталонне батьківство/материнство існують певні стереотипи щодо ролей батька та матері.

Одним з першим дав визначення стереотипу Ліппман. Відповідно до концепції Ліппмана, стереотип – це прийнятий в історичній спільності зразок сприйняття, фільтрації, інтерпретації інформації при розпізнаванні та

пізнаванні навколишнього світу, заснований на попередньому соціальному досвіді. Тобто це спрощене, заздалегідь прийняте уявлення про дійсність, що не впливає з власного досвіду людини, а виникає на основі опосередкованого сприйняття. За Ліппманом, процес формування стереотипів пов'язаний з необхідністю економії власних зусиль індивіда стосовно пізнання та осмислення навколишнього середовища. Індивід не повинен самостійно класифікувати дійсність “по-новому”, оскільки може спиратися на наперед задані межі пізнання соціальної реальності [14].

Це визначення стереотипу почало широко використовуватися представниками більшості соціальних та гуманітарних наук. Проте у працях інших учених поняття стереотипу набуло відмінного трактування. Наприклад, за Р. Бінклі стереотипи дають змогу індивіду адекватно оцінювати ситуацію. Він вважав стереотип “узагальнювальним знаменником”, який дає можливість структурувати свої знання, а також не витратити свого часу на перевірку “відомих фактів”, а компактно його використовувати [22].

Існує поділ основних теорій дослідження стереотипів на дві парадигми: соціально-психологічну й соціокультурну.

Представники соціально-психологічної парадигми зосереджують свою увагу на психологічних механізмах формування стереотипів. Стереотипи постають як елемент когнітивного процесу сприйняття та категоризації, а також досліджується їх роль у формуванні групових кордонів і міжгрупової взаємодії [22].

Стереотипи, згідно із соціокультурною парадигмою, є глибоко вкоріненими в культурі, в якій особа живе та зростає; вони формуються, репродукуються й передаються різноманітними шляхами: через соціалізацію в сім'ї та школі, культурні традиції, спілкування з друзями, постійні зустрічі з образами чи сюжетами, представленими в книжках, газетах, на телебаченні тощо [22].

Стереотипи мають різний механізм виникнення, закріплення та проявлення. Відповідно до цих механізмів їх можна поділити на стереотипи поведінки та стереотипи мислення. Стереотипи поведінки формувалися протягом століть та є перевіреними на практиці кількома поколіннями. Ці стереотипи є сталими і не піддаються культурним змінам. Стереотипи мислення формуються у процесі міжкультурної комунікації під дією культурних, політичних та економічних факторів [22].

Незважаючи на те, що батьківство та материнство постійно трансформуються, як і стереотипи щодо ролей батька та матері, у сучасному суспільстві все ще можна простежити певні цінності патріархальної сім'ї, про яку вже було згадано вище. Стереотипи, що сформувалися під впливом патріархату можна віднести до соціокультурної парадигми формування стереотипів. Щодо механізмів виникнення, то це скоріше стереотипи поведінки, оскільки у сучасному суспільстві на заміну патріархальному батьківству прийшла модель нового батьківства, проте деякі цінності патріархальної сім'ї все ще зберігаються.

Для того, щоб виокремити набір стереотипів, що сформувалися під впливом патріархальних цінностей, було виділено набір ролей, що характерні чоловікам та жінкам у такій сім'ї.

Ролі, які диктує патріархальна сім'я чоловікові та жінці:

1. За чоловіком закріплена роль «добувача» та «годувальника». За жінкою закріплена роль домогосподарки.

З цього випливає перший стереотип про те, що батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю.

Наступний стереотип, який можна виділити відповідно до цього розподілу ролей: жінка повинна організувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків.

2. Основа роль жінки це народження дітей, і в подальшому догляд за ними та їх виховання. Саме жінка відповідає за емоційний контакт з дітьми. Прояв материнських почуттів є нормою. Чоловік займає біологічну роль батька. Він є відособленим від дитини, контакти з дитиною короткочасні та відсторонені (порівняно з материнськими).

Відповідно до цього розподілу ролей у патріархальній сім'ї, можна виділити стереотип про те, що у декрет повинна йти матір, а не батько.

Також з цього випливає стереотип, що за виховання дітей повинна бути відповідальна мати.

І наступний стереотип можна віднести одразу до двох попередніх пунктів щодо ролей чоловіка та жінки у патріархальній сім'ї, оскільки він випливає з того, що жінка повинна бути домогосподаркою та виховувати дітей: жінка не може поєднувати хороше материнство та професійну самореалізацію.

3. Чоловік має авторитарну роль, роль «господаря» та «голови сім'ї».

Жінка у патріархальній сім'ї є залежною від чоловіка.

З цього випливає стереотип про те, що чоловік повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми.

4. Батько займає роль «лідера» у патріархальній сім'ї. Він повинен бути прикладом для наслідування, бути успішним та соціально-активним. У цих рамках немає місця для емоційності [4].

Сюди можна віднести стереотип, що батько повинен відповідати стандартам маскулінності. До прикладу, не проявляти емоцій («чоловіки не плачуть»), бути сильним, вміння відремонтувати все вдома тощо.

Висновки з Розділу I

Отже, можна зробити висновки про те, що: батьківство/материнство – феномен, який динамічно розвивається та приковує погляди громадськості та наукової спільноти.

Аналіз теоретико-методологічних положень вивчення батьківства/материнства дозволяє зрозуміти, що впродовж ХХ століття відбулися важливі зміни, які заклали характер соціальних практик батьківства/материнства в сучасності. Дослідники відділяють батьківство від шлюбу і починають вивчати його як окремий соціальний інститут. З'являється термін «нове батьківство», який пов'язаний з рівноправ'ям батька та матері в сім'ї.

Батьківство можна розглядати з точки зору функціонального наповнення (як соціальний інститут), повсякденного вибудовування батьківсько-дитячої взаємодії (як соціальна практика), формування соціальної ідентичності, платформи для самореалізації, здійснення турботи про дітей та розвитку соціального статусу в рамках сімейної та гендерної політик. Безумовно, необхідно розглядати поняття батьківства в синтезі даних аспектів.

Також, спільною рисою психологічних, філософських і соціологічних концепцій, пов'язаних з розумінням материнства, материнської любові й турботи було і залишається досить поверхневе відношення до історичної передісторії даного феномену.

Найбільш правдиве знання про соціальні практики батьківства/материнства як феномену в рамках соціологічного дискурсу може бути отримано під час розгляду інтеграційних парадигм (теорія структурації та конструктивістський структуралізм).

Статус батька та матері передбачає комплексний набір ролей, які стосуються не тільки дітей, а є пов'язаними з іншими людьми в цій системі. Виконання соціальної ролі батьків має три виміри: ідеальний, нормативний та непевний.

Незважаючи на трансформацію батьківства/материнства та відхід моделі патріархальної сім'ї у минуле, у суспільстві все ще існують патріархальні цінності та стереотипи, що сформувалися під їх впливом. Дані стереотипи впливають з ролей, притаманних чоловікам та жінкам у традиційній патріархальній сім'ї.

Розділ II. Дослідження актуальності стереотипів щодо батьківства та материнства у сучасній Україні

2.1 Методологічна частина

Опис проблеми:

Батьківські/материнські ролі трансформуються у багатьох спектрах під впливом суспільних змін. На заміну традиційному патріархальному батьківству приходять сучасне нове батьківство. Проте незважаючи на усі зміни, у суспільстві завжди існували певні стереотипи щодо ролей батька та матері, які сформувалися під впливом патріархальних цінностей. Ці стереотипи впливають на прояви батьківства/материнства, поведінку батьків та формують соціально-психологічний клімат у сім'ї. Тому важливо дізнатися, чи все ще залишаються представленими такі стереотипи в рольовій моделі нового батьківства, чи більшість з них уже відходять у минуле.

Мета: з'ясувати представленість патріархальних стереотипів щодо ролей батька та матері в сучасній Україні.

Завдання:

1. Дослідити, чи є представленими стереотипи, що сформувалися під впливом цінностей патріархальної сім'ї у рольовій моделі нового батьківства.

Загальна теоретична інтерпретація базових понять:

Стереотип – це прийнятий в історичній спільності зразок сприйняття, фільтрації, інтерпретації інформації при розпізнаванні та пізнаванні навколишнього світу, заснований на попередньому соціальному досвіді [Ліппман, В. (2004)].

Батьківські/материнські ролі – норми поведінки чоловіків/жінок, що мають статус батьків/матерів [авторське визначення].

Патріархальна сім'я – це сім'я, де чоловік є основним годувальником, а жінка, як правило, не працює, а лише веде господарство та наглядає за дітьми [авторське визначення].

Об'єкт за критерієм носія проблеми: батьки та матері в Україні.

Об'єкт за критерієм загальної проблеми: патріархальні стереотипи щодо ролей батька та матері.

Предмет: представленість патріархальних стереотипів щодо батьківсько-материнських ролей.

Інструментарій: 4 напівструктурованих глибинних інтерв'ю.

Вибірка:

Жінка, 39 років, 3 дітей (8, 11, 13 років).

Жінка, 46 років, 2 дітей (12, 20 років).

Чоловік, 33 роки, 2 дітей (8, 10 років).

Чоловік, 45 років, 3 дітей (11, 13, 19 років).

Гіпотези:

1. Патріархальними стереотипами, що все ще мають сильні позиції є наступні: батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю; жінка повинна організовувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків; у декрет повинна йти матір, а не батько.
2. Патріархальними стереотипами, що втрачають свій вплив є наступні: за виховання дітей повинна бути відповідальна мати; жінка не може поєднати хороше материнство та професійну самореалізацію; чоловік повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми; батько повинен відповідати стандартам маскулінності.

Для перевірки даних гіпотез було проведено дослідження із застосуванням методу збору інформації – напівструктурованого глибинного інтерв'ю.

2.2 Емпірична частина

Дослідження проводилося з метою виявлення, якою мірою досі проявляються цінності патріархального батьківства. Було цікаво проаналізувати, які стереотипи все ще виникають у відповідях респондентів під час інтерв'ю, а яких уже немає.

Питання представленості першого стереотипу, який впливає з чоловічих ролей «добувача» та «годувальника» у патріархальній сім'ї є суперечливим. Цей стереотип стосується того, що батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю.

Деякі респонденти говорили про те, що модель сім'ї, де батько обов'язково повинен заробляти та бути «годувальником» вже не є єдиним варіантом розвитку подій. Однією з практик, про яку згадували респонденти є спільний бюджет, коли обоє батьків беруть участь у забезпеченні сім'ї.

«Ну, моя позиція, що це має бути спільний сімейний бюджет. І тут немає якоїсь різниці, хто є ключовим джерелом наповнення. Тобто, це є момент довіри і ... Тобто, має бути формування спільного бюджету...» (Валентин, 33).

Також не виключена практика, коли тільки жінка працює, що повністю заперечує цінності патріархальної сім'ї (відповідно руйнує стереотип щодо цього). Одна з респонденток поділилася власним досвідом:

«Одружена, маю трьох дітей...вісьми, одинадцяти і тринадцяти років. Вони всі навчаються в школі. Я працюю, чоловік перебуває на, як то, домашнє господарство, в декреті...» (Лідія, 39).

Проте інша половина респондентів висловила думку про те, що все-таки чоловік повинен забезпечувати сім'ю. Було згадано, що це не виключає того, що чоловіки втрачають свої економічні переваги у зв'язку з включенням матерів у формування і розподіл сімейного бюджету, але все-таки вони зберігають «звання» головного (основного) годувальника.

«Ну, так виходить, що чоловік має забезпечувати. Але є такі, що і жінки забезпечують, а чоловіки, ну, вдома залишаються, можна так сказати. Є такі

знайомі і досить непогано вони то поєднують... Але, на мою думку, що має забезпечувати чоловік» (Михайло, 45).

Однією з причин, чому зберігається така думка є те, що в Україні чоловіки мають більшу заробітну платню, ніж жінки.

«Я вважаю, що має чоловік. Чоловік як голова сім'ї повинен забезпечувати сім'ю... Кажу, що добре, що, якби в нас були на рівних умовах заробітна плата і чоловіка, і жінки. То можна би було брати, що є однаково. Забезпечення. Але такого немає. Відповідно, все є на чоловікові. Мало би так бути» (Лілія, 46).

Отже, стереотип «батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю» хоча й не фігурував у відповідях усіх респондентів під час проведення дослідження, проте половина з них все ще притримується даної думки.

Наступний стереотип стосувався жіночої ролі «домогосподарки» і звучав так: «Жінка повинна організовувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків». Після проведеного дослідження можна стверджувати, що даний стереотип не є широко представленим.

Більшість респондентів висловлюють думку, що відповідальними за побут в сім'ї можуть бути як жінка, так і чоловік. Але в ідеалі, коли обоє батьків займаються побутом, тому що саме так формується нова сім'я, їхні правила тощо. Тому, на їхню думку, важливо, щоб побутові питання вирішувались спільно і не були принесені з попередніх родин чоловіка/жінки.

«Це якась архаїчна система стосунків. Я вважаю, що питання побуту в сім'ї це спільна річ. І якраз в цих дрібничках формується дух сім'ї та якщо хочете її міцність. Проте, при організації побуту в новоствореній сім'ї важливим є не принесення побуту із родин чоловіка чи жінки і його нав'язування в новій сім'ї. Побутові питання повинні вирішуватись як спільно прийняті рішення» (Валентин, 33).

Проте також даний стереотип все ще фігурував у проведених інтерв'ю, хоча й меншість висловила таку думку.

«...Як на мене, по природі жінка може більше створити затишок, їй більше дано там якусь красу, атмосферу навести в домі. Чоловік, як на мене, він реалізовується більше на роботі, в суспільстві і тому більша відповідальність за матеріальний вклад в сім'ю все-таки на чоловікові, а побутові справи на жінці. Так, буває по-різному, найоптимальніше це коли двом підходить так як вони домовляться. Якщо комусь підходить, що двоє на роботі, наймають няню і так далі – добре. Або навпаки – чоловік вдома з дітьми, а жінка на роботі. Основне, щоб людям було двом комфортно» (Лілія, 46).

Отже, даний стереотип не можна вважати широко представленим, проте така думка ще існує серед людей в Україні.

Також у ході дослідження було виявлено, що стереотип про те, що у декрет повинна йти матір, а не батько є суперечливим. Він впливає з ролей у патріархальній сім'ї, де жінка реалізує себе у народженні дітей та їх вихованні, а чоловік займає біологічну роль та підтримує тільки короткочасні контакти з дітьми.

Усі респонденти вказали на позитивне ставлення до того, щоб у декрет йшов батько, а не мати.

«Це нормальне явище. Я до того ставлюсь позитивно» (Михайло, 45).

«Нормально ставлюся. Ну, тобто, я вважаю, що це має сім'я вирішувати всередині і в залежності від того, як їй краще для розвитку...» (Валентин, 33).

Більше того, як уже було згадано вище, під час одного з інтерв'ю одна з респонденток розповіла, що її сім'я навіть практикує це. Вона заробляє, а чоловік домогосподар і був у декреті зі всіма 3 дітьми. За її словами, така практика позитивно вплинула на їх сім'ю. Особливо це проявляється у стосунках «батько – син».

«Але я бачу в цьому тільки величезний плюс... Часто в хлопців і батька псується відносини. Ну, звичайно, ми ще тільки на початку цього шляху, але мені здається, що та довіра, яка була закладена в маленькому віці між ними,

вона слугує дуже добре зараз у вирішенні якихось складних ситуацій...» (Лідія, 39).

Проте також респондентка поділилася тим, що це рішення далось їх сім'ї не просто і це було більше через те, що на той момент так склалися обставини, а не наперед добре зважене рішення. І вони зрозуміли, що така практика позитивно впливає на їх сім'ю уже в процесі.

«Знов-таки, це був, ну, коли ми приймали таке рішення, це було тимчасово. Ми думали, що це тимчасово. Я завжди вважала, що правильно коли жінка в декреті. Але так склалися обставини, що була економічна криза, чоловік втратив роботу і тривалий час не міг її знайти. І, ну, ми просто почали шукати роботу одночасно і я знайшла раніше...» (Лідія, 39).

Також не усі родичі та друзі позитивно відреагували на те, що в їх сім'ї саме чоловік є у декреті.

«Набагато важче, знову ж таки, відстоювати кордони своєї родини і свої рішення перед родичами. Це були і не тільки родичі, але і друзі. Там хтось сміявся у вуса і бороду, як це Андрій пелюшками займається, да? Хтось, ну, обурювався – ти що, як це так взагалі?» (Лідія, 39).

Отже, хоча й усі респонденти позитивно висловилися щодо практики, коли саме чоловік йде в декрет, а не жінка, проте разом з цим з досвіду однієї з респонденток зрозуміло, що цей стереотип ще зберігається в усвідомленні певних людей і відіграє певну роль у тому, що жінки частіше йдуть у декрет.

Наступний стереотип впливає з тих самих ролей, що й попередній і звучить так: «За виховання дітей повинна бути відповідальна мати». Після проведеного аналізу можна стверджувати, що даний стереотип втрачає свій вплив.

На даний момент, батьки є включеними у виховання дітей не менше за матерів. Сучасний батько вважає, що його роль в житті дитини так само важлива як і роль мами, тому обидва повинні брати активну участь у ньому.

«Якщо проаналізувати – мама має грати таку роль, батько таку – особисто я вважаю, що тут немає значення. Дуже там роль мами, роль тата. Але вони

точно мають грати в тандемі. Я так вважаю. Для мене гірше, коли їхні погляди протирічать один одному. Для мене тато, мама, вони мають грати в одному векторі» (Валентин, 33).

Для сучасного батька важливо проводити час з дітьми, приділяти їм увагу, формувати з ними довірливі стосунки.

«Довіряти дітям і приділяти увагу...Бути поруч дітей, щоб вони відчували, що в них є батьки» (Михайло, 45).

Отже, тепер обоє батьків є однаково відповідальними за догляд за дітьми, їх розвиток та виховання.

Наступний стереотип про те, що жінка не може поєднувати хороше материнство та професійну самореалізацію також не є представленим серед відповідей респондентів.

Усі респонденти висловили думку, що материнство не є перешкодою для професійної реалізації та успішності. Більше того, якщо мама не змогла реалізуватися, то це негативно впливатиме на дітей.

«...Тут материнство не створює кордонів або перепон для того, щоб жінка реалізувалася. Більше того, мені здається, якщо таки не реалізувати себе, то це буде, навпаки, негативно відобразитися на дитині...» (Валентин, 33).

Але все-таки сучасні матері на перше місце ставлять материнство, а вже потім професійну самореалізацію.

«Ну ті, що ставлять передусім кар'єру, ну, я не думаю, що ці люди зможуть повністю приділити увагу дитині. От. Ну, це таке, це все залежить від людини. То, що вона собі поставила за мету...» (Михайло, 45).

«...Головне, розуміти баланс. Та й розуміти, що деякими своїми хотелками треба буде пожертвувати заради дитини і це нормально...» (Валентин, 33).

Можна зробити висновок, що материнство не є перепоною для успішної кар'єри. Але важливо знаходити баланс між цими сферами, оскільки вони впливають одна на одну.

Наступний стереотип впливає з авторитарної ролі чоловіка в патріархальній сім'ї, ролі «господаря» та «голови». Те, що батько повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми, а жінка є залежною від думки чоловіка не є представленим серед респондентів.

Усі респонденти висловили думку, що усі важливі рішення в сім'ї повинні бути спільними, а не тільки чоловік має бути за це відповідальним.

«Важливі рішення в сім'ї - це рішення, які визначають шлях розвитку цієї сім'ї, а отже такі рішення не можуть бути прийняті в одноосібному порядку. Виключення може бути тільки в умовах кризи, коли є загроза життю і немає часу на обговорення рішення. Хоча навіть в такі моменти рішення можуть прийматись спільно і швидко» (Валентин, 33).

В інтерв'ю також фігурувала думка, що в ідеалі все-таки останнє рішення повинно бути за чоловіком, але обов'язково потрібно радитися в сім'ї одне з одним та старатися разом прийти до висновку.

«Чоловік голова сім'ї і він приймає рішення, але все ж таки потрібно порадитись з жінкою і тоді прийти до якогось спільного знаменника. Те, що жінка повинна бути залежною від думки чоловіка, ну це, також як на мене неправильне ствердження, жінка не може бути залежною. Жінка може бути за чоловіком, довіряти йому, обговорювати все, але не бути залежною, бо залежність це вже зовсім інше. Вона має бути самостійною, самодостатньою особою, але одночасно в них з чоловіком мав би бути тандем» (Лілія, 46).

Отже, даний стереотип не є представленим у даному дослідженні. На думку респондентів, жінка не повинна бути залежною від думки чоловіка, а всі рішення мають прийматися спільно.

Останній стереотип стосується того, що батько повинен відповідати стандартам маскулінності і впливає це з ролі чоловіка «лідера». Після проведеного дослідження можна зробити висновок, що цей стереотип також не є представленим серед респондентів.

Даний стереотип не фігурував у відповідях респондентів. Ніхто не вважав, що чоловік обов'язково повинен бути сильним та вміти робити будь-яку фізичну працю.

«Чоловік не повинен вміти зробити все вдома тощо, тому що не може одна людина все вміти. Я вважаю, що буде правильніше, якщо він зможе вирішити ситуацію. Тобто чи сам зробити, чи покликати когось на допомогу, але чоловік повинен собі вирішити, як йому зручно, тому що не може людина вміти все» (Лілія, 49).

Щодо думки про те, що батько не може проявляти емоцій, то усі респонденти погодилися з тим, що це неправильна думка. Чоловік має таке саме право бути емоційним, як і жінка. Більше того, на думку респондентів, якщо чоловік не проявляє емоцій, то це негативно впливає як на нього самого, так і на сім'ю.

«То, як на мене, також якась стереотипна річ. Навпаки сім'я може більше страждати, якщо чоловік не вміє висловлювати свої емоції. Тримає їх в собі, бо треба відповідати певному вигляду» (Валентин, 33).

«Чоловіки можуть проявляти свої емоції, головне, щоб це не виявлялося в стилі якоїсь істерики, криків і тд. Але якщо все в міру, то і поплакати можна, тому що всі ми люди і не можна тримати в собі емоції, тому що воно потім проявиться гірше, ніж просто поплакати один раз, коли тобі хочеться» (Лідія, 39).

Отже, стереотип про те, що батько повинен відповідати стандартам маскулінності не фігурував під час проведення дослідження.

Щодо причин втрати актуальності певних стереотипів для респондентів, можна виділити те, що у сучасному світі є більший доступ до інформації, ніж навіть десять років тому. З'являється все більше онлайн та офлайн курсів. Сучасні батьки та матері мають змогу ділитися досвідом один з одним, дізнаватися нову інформацію від спеціалістів і це все разом забезпечує їм психологічну підтримку.

«...більше всього стало доступніше. Так як в мене трошки є різниці між дітьми у віці, тому я можу сказати, що змінилося за рахунок того, що в останні десять років все одно більший доступ до інформації...» (Лілія, 46).

«...По-перше, коли я стала мамою, психологічну підтримку зовні там: мережі чи навіть якісь курси, да? Її було досить важко знайти...Коли я зараз читаю якісь відгуки, я бачу як більше молоді, подруги ідуть в це. Все виглядає інакше. Є багато джерел саме такої м'якої, теплої підтримки, яка б відповідала потребам людини, жінки в першу чергу. Є дуже багато інформації...» (Лідія, 39).

Висновки з Розділу II

У ході дослідження було виявлено, що 4 з 7 стереотипів зовсім не фігурували під час проведення дослідження.

Отже, перший стереотип, що виявився непередставленим: «За виховання дітей повинна бути відповідальна мати». Він впливає з ролей у патріархальній сім'ї, де жінка реалізує себе у народженні дітей та їх вихованні, а чоловік займає біологічну роль та підтримує тільки короткочасні контакти з дітьми. На даний момент, чоловіки є включеними у виховання дітей не менше за матерів. Сучасний батько вважає, що його роль в житті дитини так само важлива як і роль мами, тому обидва повинні брати активну участь у ньому.

Наступний стереотип про те, що жінка не може поєднувати хороше материнство та професійну самореалізацію також не є представленим серед відповідей респондентів. Усі висловили думку, що материнство не є перешкодою для професійної реалізації та успішності. Але важливо знаходити баланс між цими сферами, оскільки вони впливають одна на одну.

Третій стереотип, що втрачає свій вплив впливає з авторитарної ролі чоловіка в патріархальній сім'ї, ролі «господаря» та «голови». Цей стереотип стосується того, що батько повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми, а жінка є залежною від думки чоловіка. На думку респондентів, усі важливі рішення в сім'ї повинні бути спільними.

Останній стереотип, що не є представленим серед респондентів стосується того, що батько повинен відповідати стандартам маскулінності і впливає це з ролі чоловіка «лідера». Даний стереотип не фігурував у відповідях респондентів.

Серед стереотипів, що все-таки фігурували в проведених інтерв'ю є те, що батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю. Це впливає з чоловічих ролей «добувача» та «годувальника». Половина з респондентів погоджується, що матері тепер є включеними у формування та розподіл сімейного бюджету, проте водночас вони притримуються думки, що батько зберігає «звання»

основного годувальника. Частково це пов'язано з тим, що в Україні чоловіки мають більшу заробітну платню.

Наступний стереотип, що стосувався жіночої ролі «домогосподарки» і звучав так: «Жінка повинна організовувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків» не виявився широко представленим, оскільки на думку більшості, побут в сім'ї повинен бути спільною справою. Але даний стереотип все ще фігурував у проведених інтерв'ю, хоча й у меншості.

Також у ході дослідження було виявлено, що стереотип про те, що у декрет повинна йти матір, а не батько є суперечливим. Хоча й усі респонденти позитивно висловилися щодо практики, коли саме чоловік йде в декрет, а не жінка, проте разом з цим з досвіду однієї з респонденток зрозуміло, що цей стереотип ще зберігається в усвідомленні певних людей і відіграє певну роль у тому, що жінки частіше йдуть у декрет.

Основною причиною втрати впливу певних стереотипів є більший доступ до інформації, ніж навіть десять років тому. З'являється все більше онлайн та офлайн курсів, нової інформації від професіоналів, груп та чатів підтримки тощо.

Висновки

Отже, враховуючи все вищезгадане, можна зробити наступні висновки: батьківство/материнство – феномен, який динамічно розвивається, трансформується та приковує погляди громадськості та наукової спільноти.

Аналіз теоретико-методологічних положень вивчення батьківства/материнства різних авторів дає нам зрозуміти, що впродовж ХХ століття відбулися важливі суспільні зміни, які заклали характер соціальних практик батьківства/материнства в сучасності. З'являється термін «нове батьківство», який пов'язаний з рівними правами батька та матері в сім'ї.

У рамках соціологічного дискурсу найкраще розуміння про соціальні практики батьківства/материнства як феномен можна отримати після розгляду інтеграційних парадигм (теорія структурації та конструктивістський структуралізм).

Статус батька та матері передбачає комплексний набір ролей, які стосуються не тільки дітей, а є пов'язаними з іншими людьми в цій системі. Виконання соціальної ролі батьків має три виміри: ідеальний, нормативний та непевний.

Незважаючи на трансформацію батьківства/материнства та відхід моделі патріархальної сім'ї у минуле, у суспільстві все ще існують патріархальні цінності та стереотипи, що сформувалися під їх впливом. Дані стереотипи впливають з ролей, притаманних чоловікам та жінкам у традиційній патріархальній сім'ї.

Після аналізу проведено дослідження було виявлено, що 4 з 7 стереотипів зовсім не фігурували під час проведення інтерв'ю.

Перший стереотип, що виявився непередставленим: «За виховання дітей повинна бути відповідальна мати». На даний момент, чоловіки є включеними у виховання дітей не менше за матерів.

Наступний стереотип про те, що жінка не може поєднувати хороше материнство та професійну самореалізацію також не є представленим. Усі респонденти висловили думку, що материнство не є перешкодою для

професійної реалізації та успішності. Але важливо знаходити баланс між цими сферами, оскільки вони впливають одна на одну.

Стереотип про те, що батько повинен приймати найважливіші рішення у сім'ї та вирішувати усі проблеми, а жінка є залежною від думки чоловіка також втрачає свій вплив. На думку респондентів, усі важливі рішення в сім'ї повинні бути спільними.

Останній стереотип, що не фігурував серед відповідей респондентів стосується того, що батько повинен відповідати стандартам маскулінності і впливає це з ролі чоловіка «лідера».

Серед 3 стереотипів, що все-таки прозвучали в проведених інтерв'ю є те, що батько повинен матеріально забезпечувати сім'ю. Даний стереотип хоча й не фігурував у відповідях усіх респондентів під час проведення дослідження, проте половина з них все ще притримується даної думки.

Наступний стереотип про те, що жінка повинна організовувати побут, створювати затишну та комфортну атмосферу в будинку, а чоловік звільнений від домашніх обов'язків не виявився широко представленим, оскільки на думку більшості, побут в сім'ї повинен бути спільною справою. Але даний стереотип все ще фігурував у проведених інтерв'ю, хоча й у меншості.

Останній стереотип, що все-таки фігурував під час проведення дослідження стосується того, що у декрет повинна йти матір, а не батько і він виявився суперечливим. Хоча й усі респонденти позитивно висловилися щодо практики, коли саме чоловік йде в декрет, а не жінка, проте з досвіду однієї з респонденток зрозуміло, що цей стереотип ще зберігається в усвідомленні певних людей і відіграє певну роль у тому, що жінки частіше йдуть у декрет.

Отже, хоча й деякі патріархальні стереотипи все ще є представленими в рольовій моделі нового батьківства, більшість з них втрачають свій вплив. Це свідчить про те, що відбувається переусвідомлення цінностей щодо батьківсько-материнських ролей серед українських батьків. Відповідно можна простежити трансформацію ролей батьків від моделі патріархальної сім'ї до моделі нового батьківства. Завдяки постійній появі нових джерел та ресурсів

інформації, а також передачі нових цінностей наступним поколінням відбуватиметься поступова втрата впливу наявних патріархальних стереотипів, і відповідно ще більша трансформація рольових моделей батька та матері.

Список джерел і наукової літератури

1. Bowlby S., McKie L., Gregory S. and Macpherson I. Interdependency and Care Over the Lifecourse / Bowlby, Sophia, Linda McKie, Susan Gregory and Isobel Macpherson. Oxford: Routledge, 2010. – 185 p.
2. Антонов А. И. Кризис семьи и пути его преодоления // Науч. докл. / А. И. Антонов, В. А. Борисов; Ин-т социологии АН СССР, Сектор социал. пробл. семьи. — Институт социологии Москва, 1990. — С. 1–36.
3. Болен Дж.Ш. Боги в каждом мужчине. Архетипы, управляющие жизнью мужчин ; пер. с англ. / Джин Шинода Болен ; [Е. Мирошниченко]. – М. : ИД «София», 2005. – 304 с.
4. Брага Є. О. Соціально-історичний аспект трансформації інституту батьківства [Електронний ресурс] / Є. О. Брага // Видавництво "Ладо". – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v1/i38/31.pdf>.
5. Бурдые П. Практический смысл / П. Бурдые. – СПб. : Алетейя, 2001. – 562 с.
6. Гурко Т.А. Родительство: социологические аспекты / Т. А. Гурко. – Москва, 2003. – 176 с. – (Институт социологии РАН).
7. Гидденс Э. Устроение общества : очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – М. : Академический проект, 2003. – 528 с.
8. Дружинин, В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 176 с.
9. Звонарева А. Е. Теоретико-методологические подходы к изучению отцовства / А.Е. Звонарева // Вестн. ННГУ. – 2010. – № 3.
10. История социологии: В 3 кн.: Учебник / Под ред. проф. В.И. Добренькова. - Кн. 1: История социологии (XIX - первая половина XX в.). - М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 32-46.

11. Клименко Н. С. МАТЕРИНСТВО КАК СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ КОНЦЕПТ (ТИПОЛОГИЯ, ТРАНСФОРМАЦИЯ, ПЕРСПЕКТИВЫ) [Электронный ресурс] / Н. С. Клименко, Н. А. Карелина // Вестник КемГУКИ. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/materinstvo-kak-sotsiokulturnyy-kontsept-tipologiya-transformatsiya-perspektivy>.
12. Кон И. Мужчина в меняющемся мире / И. Кон. – М. : Время, 2009. – 496 с.
13. Кон И. С. Ребенок и общество / И. С. Кон. – Москва, 1988. – 269 с. – (М.: Наука).
14. Липпман У. Общественное мнение. Москва : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004.
15. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М. : АСТ : Хранитель, 2006. – 880 с.
16. Миллер А. Драма одаренного ребенка и поиск собственного Я ; пер. с нем. / А. Миллер. – М. : Академ. Проект, 2001. – 144 с.
17. Пушкарева Н.Л. Материнство как социобиологическое явление: психология, философия, история / Н.Л. Пушкарева. – [Электронный ресурс]. – <https://cyberleninka.ru/article/n/materinstvo-kak-sotsiobiologicheskoe-yavlenie-psihologiya-filosofiya-istoriya>.
18. Овчарова, Р. В., & Смирнова, Е. Г. (2008). Психологические особенности родительства в молодой семье. Семья XXI века: ценности, ориентиры – с. 197-200.
19. Слюсар Л.І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки / Л.І. Слюсар // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 2 (27). – С. 26-37.
20. Социология: Учебник/Под ред. М. В. Иванова., 2005. – 326 с. – (М.: Высшее образование).

21. Социология семьи/Под ред. А. И. Антонова., В. М. Медков - М. : ИНФРА-М, 2005.
22. **Стереотип: теоретико-методологічні підходи до інтерпретації** / О. Химович // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. - 2013. - Вип. 59-60. - С. 66-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2013_59-60_10
23. Стрельник О.О. Материнство та соціальні зміни: структурно-трансформуючі практики піклування про дітей в сучасній Україні / О. О. Стрельник // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. - 2016. - Вип. 37. - С. 260-267. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2016_37_40.
24. Стрельник О. О. «Погані батьки»: соціальне конструювання батьківства як проблеми [Електронний ресурс] / О. О. Стрельник // СОЦІОПРОСТІР. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/view/4249/3829>.
25. Тезаурус социологии : темат. слов.-справ. / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 487 с.
26. Уманець Н.А. Аналіз поглядів на еволюцію батьківства в працях сучасних соціологів [Електронний ресурс] / Н. А. Уманець // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. - 2018. - Вип. 6. - С. 175-184. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_6_19.
27. Шевченко І. О. ИНСТИТУТ ОТЦОВСТВА: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ПОЛЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ [Електронний ресурс] / І. О. Шевченко // Вестник РГГУ. Серия «Философия. Социология. Искусствоведение». – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-ottsovstva-aktualnye-problemy-v-pole-sotsiologicheskikh-issledovaniy>.
28. Шматко Н.А. На пути к практической теории практики. Социоанализ Шматко Наталья («Послесловие» к книге П.Бурдьё Практический смысл

/ Пер. с фр.: А.Т. Бикбов, Е.Д. Вознесенская, С.Н. Зенкин, Н.А. Шматко;
Отв. ред. пер. и послесловие Н.А. Шматко. — СПб.: Алетейя, 2001. —
С. 548-562